

СЕРГІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ ЧИЖ,*кандидат юридичних наук,**Харківський національний університет внутрішніх справ;* <https://orcid.org/0000-0003-4296-3246>,*e-mail: s.chij82@gmail.com***ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЛІНІЙ РОБОТИ**

Виникнення новітніх організаційно-правових форм господарювання створило передумови для зрощення кримінальних протиправностей у сфері економіки із загальним криміналітетом, у зв'язку з чим для правоохоронних органів на перший план висувуються організаційно-тактичні завдання з превенції кримінальних проявів у всіх галузях економіки, за лініями роботи, закріпленими об'єктами і територіями. Виходячи з цього, на цьому етапі розвитку економіки різко зростають роль і значення оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції ліній роботи, у зв'язку з чим у статті досліджено організаційні складові оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції ліній роботи. На підставі аналізу практичної діяльності підрозділів кримінальної поліції визначено шляхи оптимізації організації оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції ліній роботи.

Ключові слова: *організація, оперативне обслуговування, підрозділи кримінальної поліції, лінії роботи.*

Оригінальна стаття

ВСТУП. Оперативно-розшукова діяльність передбачає формування інформаційного масиву щодо об'єктів господарського комплексу держави. Комплексною системою, що забезпечує надходження інформаційного матеріалу до підрозділів кримінальної поліції, а також його накопичення та систематизацію, вважається оперативне обслуговування галузей економіки, ліній роботи, закріплених об'єктів і територій.

Помітне досягнення ефективності забезпечення економічної безпеки підрозділами кримінальної поліції можливе лише за умови правильної організації оперативного обслуговування. Із цього приводу варто навести слушну думку О. Ф. Долженкова (2002) стосовно того, що потрібні принципово нові підходи до вирішення питань боротьби зі злочинністю, оскільки навіть простий набір цілком правильних прийомів і методів, але в неправильній послідовності може призвести до негативного результату. Потрібно говорити вже не тільки про методи і засоби оперативно-розшукової діяльності, але й про вдосконалення її організації, зокрема оперативного обслуговування сфер, ліній чи об'єктів.

У розпорядчих документах органів державної влади, відомчих наказах та інструкціях МВС України та колишнього МВС СРСР містяться вказівки про необхідність підвищення ефективності роботи оперативних підрозділів, а саме вдосконалення роботи з оперативного обслуговування (Захаров, Дмитрик, 2008). Ра-

зом із тим реалізація цих вказівок стикається із труднощами організаційно-управлінського та науково-методологічного порядку. Відсутність чіткого уявлення про зміст, структуру, цілі, завдання та функції оперативного обслуговування господарського комплексу в сучасних умовах з різноманітними формами власності ускладнюють практичну організацію цієї діяльності.

Те, що організація оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції ліній роботи в достатньому обсязі не регламентована, контроль за її здійсненням є прерогативою керівників оперативних підрозділів, а реалізація залежить від суб'єктивного ставлення працівників підрозділів кримінальної поліції, на практиці негативно вплинуло на її фактичну реалізацію.

Варто відмітити, що на сьогодні в діяльності з оперативного обслуговування ліній роботи перед підрозділами кримінальної поліції постала низка проблем, найсуттєвіша з них – яким чином повинні обслуговуватись підприємства недержавної форми власності, наприклад приватної, змішаної, з іноземними партнерами тощо. Питання виникає через те, що всі наявні теоретичні концепції і практичні напрацювання були зорієнтовані на об'єкти державної форми власності, на яких більшість була відпрацьована система отримання й обробки інформації. Нині оперативні працівники часто стикаються із ситуаціями, коли

адміністрація об'єктів недержавної форми власності відмовляється надавати інформацію про господарську діяльність, посилаючись на комерційну таємницю тощо.

Зауважимо, що трансформація форм власності в державі, розвиток підприємницької ініціативи сприяли розширенню кола владних суб'єктів, що здійснюють оперативне обслуговування відповідних об'єктів сфери економіки. Так, наразі до таких суб'єктів оперативного обслуговування, крім підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, відносять економічні підрозділи Служби безпеки України та новостворене Бюро економічної безпеки України, яке замінило податкову міліцію. Саме тому виникає необхідність розроблення механізму взаємодії цих органів у процесі їх оперативного обслуговування, зокрема підслідності кримінальних проваджень, що, у свою чергу, свідчить про наявність в останньому організаційного елемента.

Не сприяють з'ясуванню сутності оперативного обслуговування й істотні відмінності у підходах до його визначення різними правоохоронними органами. Відсутність єдності в теоретичних і практичних підходах до організації оперативного обслуговування призводить до відокремлення та неузгодженості, паралелізму та дублювання оперативних зусиль різних служб, неекономічного використання потенціалу конфіденційних працівників тощо.

Зважаючи на нагальну необхідність напруження комплексних заходів з організації оперативного обслуговування ліній роботи, які б у сукупності становили узгоджену систему і забезпечували ефективне використання наявних оперативно-розшукових сил, засобів та методів, варто наголосити, що належна взаємодія щодо цих питань із різними суб'єктами владних повноважень сьогодні є недостатньо налагодженою.

Враховуючи вищевказане, необхідно глибше проаналізувати сутність оперативного обслуговування, повніше розкрити його зміст, сприяючи таким чином практичній реалізації цього важливого інституту, який є однією із центральних проблем забезпечення економічної безпеки держави. Вирішення цієї проблеми необхідно розпочинати з визначення організаційних особливостей оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції ліній роботи і вже на цій базі здійснювати теоретичні дослідження.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Метою статті є визначення шляхів оптимізації організації оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції ліній роботи.

Завданнями статті є розгляд наявних наукових підходів до визначення поняття «оперативне обслуговування» та на підставі аналізу практичної діяльності підрозділів кримінальної поліції формулювання авторської думки щодо організаційних особливостей оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції ліній роботи шляхом надання пропозицій щодо підвищення ефективності досліджуваного процесу.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ. Інститут оперативного обслуговування розглядався у працях В. М. Атмажитова (1986), Б. Є. Богданова (1979), Л. А. Жукова (1987), В. А. Іллічова (1986), М. В. Крестинського (1989), О. Г. Лекаря (1981), Г. Л. Овчаренка (1979), Г. А. Панфілова (1988) та ін. Аналізуючи роботи радянських фахівців, слід констатувати, що вони розглядали організаційні особливості діяльності служби з боротьби з розкраданням соціалістичної власності, яка припинила своє існування понад двадцять років тому. Таким чином, запропоновані вченими радянської епохи дефініції поняття «оперативне обслуговування» не відповідають вимогам сьогодення та потребують доопрацювання.

У науковій площині дослідженню теоретично-правових та організаційно-тактичних засад оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції галузей економіки, ліній роботи, закріплених об'єктів і територій приділяли увагу вітчизняні вчені, зокрема слід видзначити праці Д. В. Волкова (2010), О. І. Голиша (2015), Ю. І. Дмитрика (2008), В. П. Захарова (2008), В. С. Кубарева (2002), М. М. Перепелиці (1997), В. В. Поливоди (2006), В. Д. Пчолкіна (2001), О. Є. Судакова (1997), М. В. Стацка (2012), І. А. Федчака (2009) та багатьох інших дослідників.

Аналіз наукових досліджень з обраної проблематики свідчить, що більшість учених вивчали окремі питання здійснення оперативного обслуговування, здебільшого в контексті дослідження питань оперативно-розшукової протидії окремим видам кримінальних протиправностей у галузях і сферах економіки. Проблема організації оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції ліній роботи майже не знайшла свого відображення в наукових працях правників.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Необхідність досягнення поставленої мети зумовила потребу у використанні низки загальнотеоретичних і спеціально-наукових методів наукового пізнання, що в результаті усвідомлення об'єктивних властивостей гносеологічної взаємодії об'єкта і суб'єкта пізнання дало можливість

об'єднати суб'єктивні й об'єктивні аспекти пізнання. Наявний сьогодні масив методів наукового дослідження дав змогу по-новому осмислити проблематику змістової еволюції поняття «оперативне обслуговування» та визначити тенденції його подальшої трансформації з урахуванням практики діяльності підрозділів кримінальної поліції, теоретичних розробок, а також специфічності сучасних кримінальних викликів, пов'язаних з обставиною, метою, мотивами, способами вчинення правопорушень у галузях і сферах економіки та сприяв досягненню поставленої мети і визначених завдань.

Так, у статті було використано такі засоби сучасної юридичної методології, як формально-юридичний, діалектичний, логіко-семантичний методи, метод узагальнення, системний, структурно-функціональний, порівняльно-правовий, історичний методи, метод системного аналізу тощо.

Формально-логічний метод використовувався як спосіб наведення аргументів і подання висновків та пропозицій з удосконалення організації підрозділами кримінальної поліції оперативного обслуговування ліній роботи й адаптації до сучасних реалій оперативної обстановки в державі. Водночас у підґрунтя аналізу природи оперативного обслуговування як багатоаспектного явища було покладено саме *діалектичний метод*, використання якого дало можливість усебічно осмислити наявні напрацювання в досліджуваній сфері, з'ясувати змістовне наповнення поняття «оперативне обслуговування» та окреслити напрями його подальшого вдосконалення. Використання *логіко-семантичного методу* дало змогу сформулювати авторське бачення щодо визначення поняття «оперативне обслуговування підрозділами кримінальної поліції ліній роботи». *Метод узагальнення* використовувався під час опрацювання результатів аналізу емпіричної бази та поглядів учених. *Системний метод* було використано для окреслення системи суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави. *Структурно-функціональний метод* дав змогу дослідити порядок організації оперативного обслуговування ліній роботи, що передбачає аналіз питань здійснення оперативно-службової діяльності підрозділами кримінальної поліції. За допомогою *порівняльно-правового методу* продемонстровано відсутність єдиних підходів до визначення поняття і сутності організації оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції ліній роботи в наукових доробках учених, поглядах і концепціях. *Історичний метод*

дозволив з'ясувати стан розвитку інституту оперативного обслуговування, окремих теорій, концепцій та пропозицій щодо вказаної проблеми. *Метод системного аналізу* застосовувався під час вивчення та опрацювання різноманітних джерел, які стали підґрунтям фактологічного матеріалу дослідження.

Використання обраного арсеналу методів наукового дослідження (системи методологічного забезпечення проведення цього дослідження) дало можливість забезпечити обґрунтованість, якість і наукову та практичну значущість отриманих наукових результатів. Тобто саме методологія дослідження є дієвим і необхідним інструментом пошуку нових знань у процесі такого дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Однією з найважливіших умов вирішення поставлених перед підрозділами кримінальної поліції завдань є науково обґрунтована організація їх діяльності. Основними положеннями (елементами) організації діяльності підрозділів кримінальної поліції по лінії економіки є: вивчення, аналіз та оцінка оперативної обстановки на підприємствах, в установах, організаціях, комерційних структурах, фінансово-кредитній та банківській системах з урахуванням одержаної оперативно-розшукової інформації; прогнозування кримінальних процесів у сфері безпеки економіки; планування оперативно-розшукової та превентивної діяльності; прийняття відповідних рішень щодо організації протидії кримінальним протиправностям у галузях (підгалузях) національної економіки (промисловість, будівництво, сільське господарство, торгівля, управління); особливості розстановки оперативного складу, формування ефективної негласної мережі та використання оперативно-технічних засобів у протидії кримінальним протиправностям у сфері безпеки економіки; організація взаємодії підрозділів кримінальної поліції з іншими структурними підрозділами Національної поліції, правоохоронними органами, зокрема Бюро економічної безпеки, Службою безпеки України, фінансовими органами, засобами масової інформації, громадськими організаціями та окремими громадянами; вивчення, узагальнення та поширення позитивного зарубіжного досвіду роботи з виявлення, попередження та розслідування кримінальних протиправностей у сфері безпеки економіки; облік та оцінка результатів оперативно-розшукової діяльності, контроль за виконанням прийнятих рішень у всіх сферах протидії кримінальним протиправностям та зловживанням у галузях економіки, лініях роботи,

закріплених об'єктах і територіях обслуговування; виконання завдань кримінального судочинства; сприяння відшкодуванню матеріальних збитків, заподіяних державним органам, громадським організаціям або окремим громадянам; пошук та фіксація фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб і груп тощо.

Із метою детального і глибокого вивчення організаційних особливостей оперативно-обслуговування підрозділами кримінальної поліції ліній роботи слід спочатку з'ясувати зміст поняття «оперативне обслуговування» та похідної від нього дефініції «організація оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції ліній роботи».

Зважаючи на генезис дефініції «оперативне обслуговування», перш за все, на наш погляд, доцільно розглянути думки сучасних українських учених щодо її змісту. Варто зауважити, що вперше поняття «оперативне обслуговування» увійшло до правового вжитку правоохоронних органів 29 листопада 1919 р. із виданням Головним управлінням міліції циркуляру № 8388 щодо створення промислової міліції (Бубнова, 2007). Із того часу змістовне наповнення цього поняття та його організаційні складові привертати увагу науковців радянської епохи. Однак здобутки вчених того часу ґрунтувалися на діяльності служби з боротьби з розкраданням соціалістичної власності, пріоритетним завданням якої була боротьба з розкраданням соціалістичної власності, якої, як відомо, не існує після здобуття незалежності нашою державою в 1991 р. Саме тому зазначені доробки навряд чи можна вважати відповідними сучасним кримінальним викликам у сфері економіки та оперативній обстановці, що має тенденцію до ускладнення у зв'язку з деструктивними процесами, зокрема економічного характеру, пов'язаними з подіями 2014 р. на Півдні та Сході нашої держави.

Отже, вивченню теоретичної сутності оперативно-обслуговування, а також його складових присвячена велика кількість праць сучасних українських учених.

Так, М. М. Перепелиця і О. Е. Судаков (1997) зауважують, що оперативне обслуговування об'єктів та галузей економіки – це діяльність оперативних підрозділів ДСБЕЗ, боротьби з організованою злочинністю, податкової міліції, служби безпеки, яка здійснюється відповідно до закону, що регламентує оперативно-розшукову діяльність, та інших законодавчих актів та передбачає здобування розвідувальної (початкової) інформації, аналіз та оцінка

якої забезпечують розпізнання ознак таємних, з елементами маскування економічних злочинів, обставин, що їм сприяють, а також інших відомостей, використання яких гарантує нормальне функціонування об'єктів та галузей економіки, а також забезпечує ефективну розвідувально-пошукову діяльність оперативно-розшукових служб для попередження та розкриття злочинів.

Варто зазначити, що А. І. Берлач (2000) під поняттям «оперативне обслуговування сфери зовнішньоекономічної діяльності» розуміє систему організаційних та оперативно-розшукових заходів, що реалізуються оперативними працівниками ДСБЕЗ, БОЗ і податкової міліції для нагляду за дотриманням державних інтересів при здійсненні зовнішньоекономічних операцій суб'єктами вітчизняної економіки.

На думку В. С. Кубарєва (2002), оперативне обслуговування – це одна з головних самостійних організаційно-тактичних форм ОРД, яка включає в себе комплекс агентурно-оперативних і гласних заходів, які вживає працівник ДСБЕЗ з метою забезпечення постійного (безперервного) процесу добування інформації про стан оперативної обстановки згідно з його функціональними обов'язками на об'єкті (об'єктах) господарського комплексу, її накопичення, вивчення і аналіз з метою своєчасного реагування на виникнення тих чи інших криміногенних факторів.

У свою чергу К. В. Антонов (2005) під оперативним обслуговуванням розуміє самостійний напрям діяльності підрозділів державної служби боротьби з економічною злочинністю, який полягає у визначенні й організації функціонування джерел оперативної інформації про стан оперативної обстановки на об'єкті, який обслуговується (території, лінії роботи), з метою моніторингу.

Власне визначення навів також І. А. Федчак (2009), який вважає, що оперативне обслуговування – це система постійно здійснюваних організаційних, тактичних та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на отримання (із гласних та негласних джерел) об'єктивної, достовірної, реальної інформації про стан функціонування об'єкта (осіб та факти, що становлять оперативний інтерес), що здійснюються на території юрисдикції підрозділу ДСБЕЗ, яка використовується з метою попередження злочинної діяльності, розкриття та розслідування злочинів, а також захисту власності від злочинних посягань.

На думку Д. В. Волкова (2010), оперативне обслуговування – це комплекс гласних і негласних оперативно-пошукових, оперативно-

розшукових та організаційних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних і оперативно-технічних засобів уповноваженими на те суб'єктами ОРД з метою попередження, виявлення та розкриття злочинів.

Доволі лаконічне та вдале визначення оперативного обслуговування запропонував М. В. Стацак (2012). Він пропонує під оперативним обслуговуванням розуміти безперервний процес отримання, аналізу, оцінки та систематизації інформації про оперативну обстановку в означеній сфері, а також її постійний моніторинг і прогнозування за допомогою використання дозволених законодавством засобів, заходів, методів та сил оперативно-розшукової діяльності з метою виявлення, попередження та розкриття злочинів.

Викладене свідчить, що зміст поняття «оперативне обслуговування» є предметом дослідження фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності вже понад три десятиріччя, однак до цього часу єдності з цього питання серед учених ще досі не досягнуто. Принагідно відмітимо, що більшість дослідників справедливо зауважують, що на кожному етапі розвитку теорії оперативно-розшукової діяльності, а також практики діяльності оперативних підрозділів дефініція «оперативне обслуговування» не знайшла свого закріплення ні на законодавчому, ні на підзаконному рівнях. У цьому контексті доцільно звернутися до відомчої Інструкції, яка регулює питання організації оперативно-розшукової діяльності в системі Національної поліції України. Зважаючи на те, що згадана Інструкція має гриф обмеженого доступу, ми, не розкриваючи зміст зазначеного документа, підкреслимо, що він хоча і не містить визначення змісту оперативного обслуговування, але закріплює документальну форму здійснення цієї діяльності. Так, згідно із положеннями Інструкції з метою контролю, відслідковування, аналізу, оцінки й прогнозування оперативної обстановки на території оперативного обслуговування, у галузях економіки, на об'єкті або групі об'єктів обслуговування, за лінією роботи (виду кримінального правопорушення або окремого напрямку службової діяльності) працівники оперативних підрозділів уповноважені заводити справи контрольно-спостережного провадження.

Аналізуючи практичну реалізацію таких норм відомчих нормативно-правових актів, необхідно зауважити, що на рівні центрального апарату відповідних правоохоронних органів оперативне обслуговування є основою для прийняття різного рівня управлінських, стра-

тегічних і тактичних рішень. Зважаючи на це, початковим етапом оперативного обслуговування є отримання та аналіз даних щодо:

- кількості об'єктів економіки, того, які галузі економіки і внаслідок яких обставин потребують оперативного обслуговування;

- наявності й характеру діяльності підприємств, закладів і організацій загальнодержавного значення;

- ступеня поширення приватного підприємства та його основної спрямованості;

- питомої ваги, кількості й характеру підприємств і організацій, обслуговування яких, з урахуванням специфіки їх функціонального призначення, особливостей і значущості господарської діяльності та інших факторів, повинно бути покладено на відповідні оперативні підрозділи;

- того, які їх штатні можливості, що можуть бути використані в інтересах виконання указанного вище завдання;

- кількісних та якісних показників системи оперативних позицій, що створюються у світлі сучасних вимог на об'єктах, в галузях економіки, які обслуговуються, та за лінією роботи;

- характеристики тих інформаційних можливостей, які, з урахуванням місцевих та інших умов функціонування відповідно оперативного підрозділу, можуть бути використані при виконанні завдань оперативного обслуговування.

Отже, оперативне обслуговування в теорії оперативно-розшукової діяльності традиційно належить до організаційного блоку роботи оперативних підрозділів поряд з інформаційно-аналітичним забезпеченням такої діяльності.

Незважаючи на усталеність цієї категорії в теорії та практиці оперативно-розшукової діяльності, існує доволі широкий спектр наукових поглядів щодо сутності оперативного обслуговування як організаційної форми діяльності оперативних підрозділів, а також її внутрішньої структури та засобів досягнення необхідного результату.

Так, на думку О. І. Голиша (2015), організація оперативного обслуговування оперативними підрозділами ОВС України сфери водокористування – це система заходів, що здійснюються оперативними підрозділами ОВС України з метою постійного моніторингу оперативної обстановки на об'єктах галузі водокористування та своєчасної протидії протиправним діям у вказаній сфері.

Інші науковці, зокрема А. І. Капітанський і В. В. Федчишина (2019), зазначають, що предметною суттю оперативного обслуговування є

група специфічних об'єктивних закономірностей, що визначають зміст організаційного механізму і тактики оперативно-розшукової діяльності, який би забезпечив інтенсивне використання оперативно-розшукових можливостей в умовах конкретної оперативної обстановки, високу результативність оперативно-розшукових заходів із попередження та розкриття злочинів, розшуку та затримання злочинців.

Таким чином, розгляд наявних наукових підходів до визначення поняття «оперативне обслуговування» дозволяє сформулювати авторську позицію щодо його змісту. Отже, оперативне обслуговування підрозділами кримінальної поліції ліній роботи – це виважена організаційно-управлінська модель діяльності підрозділів кримінальної поліції на визначеній лінії роботи, яка передбачає: 1) оперативне перекриття об'єктів оперативної уваги представниками агентурної мережі; 2) ведення справ контрольно-спостережного провадження з метою контролю, відслідковування, аналізу, оцінки й прогнозування оперативної обстановки за лінією роботи; 3) пошук і фіксацію фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб та груп; 4) використання можливостей кримінального аналізу з метою створення єдиного безпекового простору у всіх сферах і галузях економіки та забезпечення дієвої системи оперативно-розшукової протидії кримінальним протиправностям, які посягають на функціонування економіки держави.

Отже, сьогодні підрозділи кримінальної поліції є провідною ланкою, покликаною в сучасних умовах забезпечувати оперативне обслуговування об'єктів господарювання різних форм власності шляхом закріплення відповідних ліній роботи. Тому при оперативному обслуговуванні слід розмежовувати всі дислоковані на території області, міста, району підприємства, установи, організації за рівнем їх обслуговування.

Правильне вирішення питань, що виникають у ході організації оперативного обслуговування за лініями роботи: 1) забезпечує залучення як суб'єктів зазначеної діяльності найкваліфікованішого оперативного складу підрозділів кримінальної поліції обласних, міських або районних структурних ланок системи Національної поліції; 2) сприяє оптимальному використанню оперативно-розшукових сил і засобів протидії кримінальним протиправностям, виключає можливість дублювання пошукових та інших заходів, невиправданого витребування оперативної інформації тощо; 3) дозволяє впорядкувати контакти працівників підрозділів кримінальної поліції з керівни-

ками та підлеглими різних об'єктів економіки, що обслуговуються, надає їм ділового характеру; 4) значною мірою усуває небезпеку виникнення психологічних бар'єрів між працівниками кримінальної поліції міжрегіональних територіальних органів, які функціонують у складі кримінальної поліції та відповідно до компетенції виконують завдання, визначені Кримінальним процесуальним кодексом України, законами України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», іншими актами законодавства України і посадовими особами об'єктів економіки високих рівнів підпорядкування, що можуть виникнути з причин амбіційності останніх.

Ефективність оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції ліній роботи у сфері безпеки економіки зумовлюється принципами його організації. На практиці виокремлюють два принципи організації оперативного обслуговування: об'єктово-галузевий і лінійно-об'єктовий. Реалізація об'єктово-галузевого підходу має на меті забезпечення максимальної обізнаності про кримінальну обстановку в окремій системі господарювання та її структурних ланках «за вертикаллю». Його різновидом є «наскрізне» оперативне обслуговування.

Сутність лінійно-об'єктового підходу полягає у вивченні стану справ на окремих підприємствах, в установах і організаціях з огляду на інтереси боротьби з окремими видами злочинів, наприклад із фальшивомонетництвом.

У сучасних умовах потрібні гнучкіші підходи до оперативного обслуговування ліній роботи. Зокрема, слід уникати жорстокості, догматизму та за потреби поєднувати різні принципи, вибір яких має насамперед обумовлюватись оперативною обстановкою.

Організуючи оперативне обслуговування, не варто надавати однакового значення всім об'єктам економіки. Особливу увагу слід сконцентрувати на пріоритетних галузях економіки: зовнішньоекономічній діяльності, паливно-енергетичному комплексі, кредитно-фінансовій і банківській системах, сфері приватизації, агропромислового комплексі, базових галузях промисловості.

Оперативна інформація, що надходить до підрозділів кримінальної поліції, залежно від свого змісту по-різному характеризує обстановку на зазначених об'єктах і в галузях. Тому на неї слід зважати при розробленні системи оперативного обслуговування, визначаючи для кожного об'єкта (галузі) економіки різний режим оперативного обслуговування (інтенсивність спостереження).

Визначення режиму оперативного обслуговування має суттєве значення при виконанні питань організації його здійснення щодо окремих об'єктів у складі галузі економіки, підприємств, установ і організацій, які об'єднують досить нерівнозначні щодо кримінальності ділянки виробничої діяльності.

Іншим важливим елементом організації оперативного обслуговування ліній роботи є утворення підрозділами кримінальної поліції на об'єктах (у галузях) економіки, що обслуговуються, дієвих оперативних позицій. Оперативні позиції мають відповідати таким вимогам: 1) мати гранично стійкий характер, що максимально унеможливує плинність спеціального апарату; 2) забезпечувати своєчасну превенцію економічних кримінальних протиправностей, їх виявлення і розслідування; 3) розподіляти джерела оперативної інформації за особливостями виробничої діяльності, технологічних процесів і господарських зв'язків об'єктів (галузей) економіки, що обслуговуються, інтересами максимального використання їх розвідувально-пошукових можливостей; 4) забезпечувати безперервне надходження оперативної інформації, яка глибоко і всебічно висвітлює стан справ за лінією роботи, на об'єкті (у галузі) економіки, що обслуговується, тощо.

Відтак оперативне обслуговування ліній роботи набуває багатоаспектного та динамічного характеру і дозволяє забезпечити оперативне стеження за суб'єктами господарської діяльності та організаціями на закріпленій території, що сприяє організації своєчасного надходження необхідної інформації для ефективного використання підрозділами кримінальної поліції наявних гласних та негласних можливостей для превенції кримінальних протиправностей у сфері економіки, їх припинення та розслідування.

ВИСНОВКИ. Ефективна організація оперативного обслуговування конкретного суб'єкта господарської діяльності є передумовою для забезпечення своєчасного попередження та виявлення кримінальних протиправностей економічної спрямованості, а оптимізація цього напрямку роботи можлива шляхом створення оперативних позицій за рахунок негласних працівників, структура розвідувальних можливостей яких передбачає обов'язкову наявність спеціальних економічних знань.

Проведене дослідження організаційних особливостей оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції ліній роботи дозволяє запропонувати шляхи оптимізації досліджуваного процесу, зокрема:

1) щоденний моніторинг та аналіз оперативної обстановки за лінією роботи;

2) визначення для кожного об'єкта (галузі) економіки відповідного режиму оперативного обслуговування (інтенсивності спостереження), що потребує постійної оперативної уваги, зокрема шляхом його оперативного перекриття;

3) підготовка та визначення найбільш дієвих оперативно-розшукових, оперативно-технічних та агентурно-оперативних заходів, спрямованих на отримання первинної оперативно-розшукової інформації за лінією роботи;

4) визначення доцільності розширення агентурної мережі шляхом залучення до негласного співробітництва осіб, здатних забезпечувати необхідну оперативну обізнаність, кваліфіковано та ефективно виконувати завдання у сфері оперативно-розшукової протидії кримінальним протиправностям, які посягають на функціонування економіки держави;

5) здійснення ревізії діючої агентурної мережі з метою виключення джерел оперативної інформації, які тривалий час перебувають поза зв'язком, нездатні висвітлювати кримінальні протиправні процеси, що відбуваються у сфері економіки, мають низькі розвідувальні можливості та з моменту вербування є непрацездатними;

6) ведення справ контрольно-спостережного провадження, до яких долучаються результати проведення заходів, довідки щодо перевірки первинної оперативно-розшукової інформації, яка не знайшла свого підтвердження, інші відомості у сфері безпеки економіки, які становлять оперативний інтерес;

7) постійне оновлення інформаційних баз даних з обліку лідерів та членів організованих груп, осіб, які визнають себе суб'єктами підвищеного кримінального впливу, в тому числі у статусі «вора в законі»;

8) створення постійних міжвідомчих груп правоохоронних органів, до завдань яких буде входити робота над удосконаленням чинного кримінального, кримінального процесуального й оперативно-розшукового законодавств, які потребують переосмислення та передбачають новітні підходи до організації оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції ліній роботи, з подальшим унесенням пропозицій та рекомендацій до відповідних компетентних органів і комітетів Верховної Ради України;

9) визначення конкретних осіб із досвідчених працівників підрозділів кримінальної поліції, на яких потрібно покласти обов'язки з організації належної взаємодії між правоохоронними органами, до функціональних обов'язків яких входить оперативне обслуговування

окремих галузей економіки, ліній роботи, об'єктів і територій щодо своєчасного обміну одержаною первинною оперативно-розшуковою інформацією з метою протидії правопорушенням, які посягають на функціонування економіки держави;

10) спільне розроблення стратегії діяльності правоохоронних органів щодо протидії правопорушенням, які посягають на функціонування економіки держави під час здійснення

оперативного обслуговування галузей економіки, ліній роботи, об'єктів і територій на період до 2025 р.;

11) інтенсифікація обміну інформацією та забезпечення інтеграції вітчизняних баз даних із міжнародними спеціалізованими базами даних. Прикладом такої взаємодії є система «І-24/7», яка поєднує в собі можливості доступу до міжнародних баз даних Інтерполу й інших правоохоронних органів.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Антонов К. В. Державно-правове забезпечення економічної безпеки України від злочинних посягань: теоретичні і організаційно-тактичні засади діяльності підрозділів ДСБЕЗ ОВС : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 21.07.04. Харків, 2005. 40 с.
2. Атажитов В. М., Ильичев В. А. Организация оперативного обслуживания по линии УР – важное направление повышения уровня раскрытия преступлений. М. : Труды Акад. МВД СССР, 1986. 24 с.
3. Богданов Б. Е. Основы организации оперативного обслуживания аппаратами БХСС объектов и отраслей народного хозяйства : учеб. пособие. М. : Акад. МВД СССР, 1979. 173 с.
4. Бубнова Ю. Г. Создание и функционирование промышленной милиции на территории Владимирской губернии в период 1920–1921 гг. *Вестник Владимирского юридического института*. 2007. № 3. С. 174–177.
5. Волков Д. В. Оперативне обслуговування підрозділами ОВС вищих навчальних закладів України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2010. 19 с.
6. Голиш О. І. Протидія оперативними підрозділами ОВС України злочинам у сфері водокористування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2015. 260 с.
7. Долженков О. Ф. Теоретичні проблеми становлення політики протидії створенню інфраструктури злочинного світу засобами оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 21.07.04. Київ, 2002. 31 с.
8. Жуков Л. А. К вопросу об оперативном обслуживании объектов и отраслей народного хозяйства как функций службы БХСС // Актуальные проблемы совершенствования деятельности служб БХСС МВД СССР. М. : Труды Академии МВД СССР, 1987. С. 57–65.
9. Захаров В. П., Дмитрик Ю. І. Особливості оперативного документування злочинів у сфері економіки : навч.-практ. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2008. 200 с.
10. Камыш В. Г. Оперативное обслуживание аппаратами уголовного розыска криминальных континентов и объектов : учеб. пособие. М. : МВД СССР, 1988. 91 с.
11. Крестинский М. В. Общее положение организации оперативного обслуживания объектов и отраслей народного хозяйства : курс лекций. М. : ВЮЗШ МВД СССР, 1989. 12 с.
12. Кубарев В. С. Поняття, рівні та режими оперативного обслуговування оперативним уповноваженим ДСБЕЗ об'єктів господарського комплексу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2002. № 3. С. 60–62.
13. Лекарь А. Г. К вопросу о сущности оперативного обслуживания : монография. М. : Акад. МВД СССР, 1981. 68 с.
14. Овчаренко Г. Л. О понятии оперативного обслуживания. *Информационный бюллетень ВНИИ МВД СССР*. 1979. № 3. С. 34–39.
15. Панфилов Г. А. Оперативное обслуживание территории и объектов аппаратами УР. *Сборник научных трудов МВШМ МВД СССР*. 1988. № 2. С. 101–109.
16. Перепелица М. М., Судаков О. Е. Институт оперативного обслуживания, його суть та значення для вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності в сучасних умовах. *Науковий вісник Львівського інституту внутрішніх справ*. 1997. № 6. С. 50–60.
17. Поливода В. В. Розстановка сил і засобів підрозділами карного розшуку на території та об'єктах обслуговування. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2006. № 3, ч. 2. С. 33–39.
18. Предупреждение и раскрытие преступлений аппаратами БХСС : учебник / Г. К. Синилов, Г. Л. Борисов, Б. С. Болотский и др. М. : ВНИИ МВД СССР, 1987. 184 с.
19. Пчолкін В. Д. Організація оперативного обслуговування підприємств харчової промисловості оперативними підрозділами органів внутрішніх справ. *Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України ім. 10-річчя незалежності України*. 2001. № 2. С. 3–16.
20. Стацак М. В. Оперативне обслуговування сфери надрокористування: теоретичний аналіз поняття // Актуальні проблеми діяльності ДСБЕЗ та підготовки фахівців для її підрозділів : матеріали наук.-практ. конф. (Львів, 2 берез. 2012 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2012. С. 346–349.

21. Федчак І. А. Організаційно-тактичні основи оперативного обслуговування об'єктів (галузей) економіки підрозділами ДСБЕЗ МВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. 19 с.
22. Федчишина В. В. Використання економічних знань у кримінальному провадженні: теорія і практика : монографія. Київ : Нац. акад. СБУ, 2019. 280 с.

Надійшла до редакції: 17.02.2022

ЧИЖ С. А. ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ОСОБЕННОСТИ ОПЕРАТИВНОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ ПОДРАЗДЕЛЕНИЯМИ КРИМИНАЛЬНОЙ ПОЛИЦИИ ЛИНИЙ РАБОТЫ

Возникновение новейших организационно-правовых форм хозяйствования создало предпосылки к сращению уголовных противоправностей в сфере экономики с общим криминалитетом, в связи с чем для правоохранительных органов на первый план выдвигаются организационно-тактические задачи по превенции уголовных проявлений во всех отраслях экономики, по линиям работы, закрепленным объектам и территориям. Исходя из этого на данном этапе развития экономики резко возрастают роль и значение оперативного обслуживания подразделениями криминальной полиции линий работы, в связи с чем в статье исследованы организационные составляющие оперативного обслуживания подразделениями криминальной полиции линий работы. На основании анализа практической деятельности подразделений криминальной полиции определены пути оптимизации организации оперативного обслуживания подразделениями криминальной полиции линий работы.

Ключевые слова: организация, оперативное обслуживание, подразделения криминальной полиции, линии работы.

CHYZH S. A. ORGANIZATIONAL FEATURES OF OPERATIONAL SERVICE OF LINES BY CRIMINAL POLICE UNITS

The emergence of new organizational and legal forms of management has created the preconditions for the merger of criminal offenses in the economy with general crime, in connection with which law enforcement agencies are brought to the forefront of organizational and tactical tasks to prevent crime in all sectors of the economy. objects and territories. Based on this, at this stage of economic development, the role and importance of operational maintenance of criminal police lines of work is growing rapidly. The article considers the existing scientific approaches to the definition of "operational service", which allowed to formulate the author's position on the definition of "operational service of criminal police units of work lines" as a balanced organizational and managerial model of criminal police units on a particular line of work, which means the following: 1) operative overlapping of objects of operative attention by representatives of the agency network; 2) conducting control and supervision proceedings for the purpose of control, monitoring, analysis, assessment and forecasting of the operational situation along the line of work; 3) search and recording of factual data on illegal activities of individuals and groups; 4) use the possibilities of criminal analysis in order to create a single security space in all spheres and sectors of the economy and ensure an effective system of operational and investigative counteraction to criminal offenses that encroach on the functioning of the state economy.

It is proved that effective organization of operative service of concrete subject of economic activity is a precondition for ensuring timely prevention and detection of criminal illegalities of economic orientation, and optimization of this direction of work is possible by creation of operative positions at the expense of secret workers. economic knowledge.

Based on the analysis of the practical activities of criminal police units, the author identified ways to optimize the organization of operational maintenance of criminal police units work lines, including: 1) daily monitoring and analysis of the operational situation along the line of work; 2) determination for each object (branch) of economy of the corresponding mode of operative service (intensity of supervision) which needs constant operative attention, in particular by their operative overlapping; 3) preparation and determination of the most effective operational-search, operational-technical and agency-operational measures aimed at obtaining primary operational-search information along the line of work.

Key words: organization, operational service, criminal police units, lines of work.

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Чиж С. А. Організаційні особливості оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції ліній роботи. *Право і безпека*. 2022. № 1 (84). С. 156–164. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.1.16>.

Citation (APA): Chyzh, S. A. (2022). Organizational features of operational service of lines by criminal police units. *Law and Safety*, 1(84), 156–164. <https://doi.org/10.32631/pb.2022.1.1>.